

Dziecko zdolne czy nad wyraz ambitni rodzice?

Dla każdego rodzica jego dziecko jest zdolne, wyjątkowe. Problem polega tylko na tym, że rodzice różnie tę wyjątkowość spostrzegają i nazywają. Dla jednych to będzie sprawność ruchowa, dla innych świetnie rozwinięta mowa, a dla jeszcze innych łatwość w opanowywaniu na pamięć wierszy i piosenek. Nauczyciele przedszkola, podobnie jak rodzice, również potrafią dostrzegać wyjątkowość w każdym dziecku, gdyż wiek przedszkolny to okres, w którym ujawniają się uzdolnienia w różnych dziedzinach. Do zadań nauczycieli i rodziców należy jak najwcześniejsze ich rozpoznanie i rozpoczęcie pracy nad ich rozwijaniem.

Podczas rozmów z rodzicami często słyszę takie zdania: *Mój synek jest bardzo zdolny. On ma trzy lata, a już interesuje się literkami... Kasia jest wyjątkowa. Od roku uczy się języka angielskiego i już potrafi mówić. Wprawdzie są to proste zdania, ale ja w wieku pięciu lat miałam kłopoty z powtórzeniem obco brzmiących słów... Karolek musi iść do szkoły rok wcześniej, gdyż jest świetny z matematyki. Liczy, dodaje i odejmuje, i to wszystko robi w pamięci...*

Przytoczyłam tylko kilka wypowiedzi rodziców. Najczęściej kończą się one prośbą skierowaną do nauczyciela: *Bardzo proszę otoczyć moje dziecko szczególną opieką z uwagi na jego zdolności... Proszę przenieść moje dziecko do starszej grupy, gdyż w swojej się nudzi... Bardzo nam zależy na tym, aby synek rozwijał swój potencjał intelektualny... Proszę o zadawanie mojemu dziecku prac domowych, aby pracowało więcej, bo jego możliwości intelektualne są dużo wyższe niż innych dzieci...*

Z własnego doświadczenia wiem, że niezwykle ambitni rodzice udają się z dzieckiem do psychologa z prośbą o zbadanie poziomu inteligencji dziecka i określenie jego potencjału intelektualnego. Następnie z wynikiem badania (wyrażonym wartością liczbową) i szczegółowym opisem przychodzą do nauczyciela przedszkola i proszą o indywidualne zajęcie się dzieckiem. Najlepiej gdyby dodatkowe zajęcia odbywały się podczas pobytu dziecka w przedszkolu w formie kółek zainteresowań.

Warto tu wspomnieć, że wynik ilorazu inteligencji to tylko jeden z wyznaczników funkcjonowania dziecka. Dużo cenniejsza jest opinia o dziecku zawierająca opis umiejętności, np. społecznych, jego możliwości w wielu obszarach edukacyjnych, w tym intelektualnych. Ważna jest też motywacja dziecka, czyli chęć do podejmowania działań, samodzielne rozwiązywanie problemów, kreatywność jako zdolność do poszukiwania nowych rozwiązań, a także satysfakcja z osiągniętych wyników. Uważam, że cenniejszy dla nauczyciela i rodzica powinien być opis funkcjonowania dziecka, a nie wartość liczbowa wskazująca na poziom (iloraz) inteligencji.

W przedszkolu dziecko zdolne może sprawiać kłopoty wychowawcze, a to dlatego, że to, co ciekawi jego rówieśników, jemu może wydawać się nudne. W konsekwencji może to doprowadzić do zniechęcenia dziecka, braku motywacji lub

spadku zainteresowania innymi dziedzinami nauki. Obserwując dzieci zdolne, zauważamy niejednokrotnie ich nieharmonijny rozwój. Dlatego musimy tak pokierować ich rozwojem, aby dostrzegały nie tylko swój świat, ale i świat innych ludzi z ich przeżyciami, dążeniami i marzeniami.

Dzieci zdolne **wyprzedzają normy rozwojowe charakterystyczne dla danego wieku życia**. Ustalane przez psychologię rozwojową normy pomagają zrozumieć rozwój dziecka, podają informację wskazującą na to, czego możemy się spodziewać w najbliższym czasie oraz zwracają uwagę na sfery, w których występują opóźnienia rozwojowe, lub sfery, w których rozwój jest przyspieszony. Przykładem jest rozwój ruchowy dziecka. Przyjmuje się, że większość dzieci uczy się chodzić około dziesiątego–czternastego miesiąca życia, ale są takie, które dużo wcześniej nabywają tę umiejętność, i takie, które osiągną ją później. Podobnie jest z nabywaniem przez dzieci umiejętności czytania. Wiek rozwojowy to sześć–osiem lat, a przecież znamy dzieci, które czytają już w wieku czterech czy pięciu lat, i takie, które w klasie trzeciej mają z tym kłopoty.

Dzieci w jednych obszarach edukacyjnych rozwijają się lepiej i szybciej, w innych wolniej. Często wynika to z ilości czasu, który dziecko poświęca danej czynności, zachęcane (stymulowane) przez dorosłego. W przedszkolach spotykamy dzieci bardzo dobrze rozwinięte poznawczo, a gorzej funkcjonujące emocjonalnie czy społecznie. Mamy też takie, które zajmują się pracami wymagającymi precyzji i skupienia uwagi (stymulacja motoryki małej), a niechętnie biorą udział w ćwiczeniach gimnastycznych (motoryka duża) i zabawach ruchowych. Wynika to z faktu, że dzieci najchętniej zajmują się tym, co jest dla nich przyjemne i tym, co przynosi im

satysfakcję. Dlatego rola dorosłego powinna polegać na stwarzaniu warunków do nabywania przez dziecko doświadczeń ze wszystkich obszarów edukacyjnych, gdyż dostarczenie różnorodnej stymulacji przyczynia się do harmonijnego rozwoju małego dziecka.

Inteligencje wielorakie według Howarda Gardnera

Howard Gardner twierdzi, że każde dziecko ma indywidualny sposób poznawania i reagowania na świat. Według niego dzieci różnią się potencjałem do wykonywania różnych czynności. Zadaniem dorosłego jest dostrzec, w jakiej dziedzinie dziecko przejawia zdolności, i pomóc mu je rozwijać. Gardner wyróżnił osiem rodzajów inteligencji (talentów) i stwierdził, że współdziałają one ze sobą i ujawniają się w różnym stopniu i czasie. Należą do nich:

Talent językowy – przejawia się umiejętnością wyrażania myśli, przeżyć i doznań. Dziecko chętnie opowiada, z uwagą słucha innych, ma bogaty zasób słów i pojęć, a także chętnie sięga po książki i podejmuje próby czytania lub czyta je.

Talent przyrodniczy – cechuje się szerokimi zainteresowaniami dziecka światem ludzi, zwierząt i roślin. Dziecko rozszerza swoją wiedzę poprzez sięganie po pozycje książkowe (encyklopedie), w których znajdują się opisy zwierząt (roślin), ciekawostki o warunkach, w jakich żyją, i o panujących zwyczajach. Dziecko poznaje przyrodę między innymi poprzez obserwacje (lupa, mikroskop), badania i eksperymenty.

Talent matematyczno-logiczny – charakteryzuje się łatwością nabywania przez dziecko wiadomości i umiejętności matematycznych, a więc podatnością na uczenie się. Wcześniej niż rówieśnicy dziecko rozumie w zakresie klasyfikowania, wiązania przyczyny ze skutkiem, przewidywania, co się zdarzyć może. Potrafi wnioskować, definiować, rozmawiać o skutkach zmian odwracalnych i częściowo odwracalnych. Ma dobrze rozwinięte poczucie sensu i doprowadza sytuacje zadaniowe do pomyślnego zakończenia¹.

Talent przestrzenny – wyróżnia się rozumieniem przez dziecko przestrzeni, odległości, a także dostrzeganiem zależności między nimi. Dziecko z przyjemnością tworzy konstrukcje wielowymiarowe z klocków, kartonów. Lubi rozwiązywanie labiryntów, układanie puzzli, tworzenie planów, projektowanie map, a także zabawy w kąciakach technicznych.

Talent kinestetyczny (ruchowy) – przejawia się aktywnością ruchową, pokonywaniem torów przeszkód. Dziecko lubi ćwiczenia gimnastyczne, zabawy ruchowe i jest w ciągłym ruchu.

Talent interpersonalny – obejmuje rozumienie przez dziecko stanów emocjonalnych innych (potrafi je nazwać). Chętnie organizuje różne aktywności innym dzieciom, często przyjmując na siebie rolę lidera. Potrafi także współdziałać i współpracować w grupie.

Talent muzyczny – odznacza się łatwością w zapamiętywaniu piosenek i melodii, a także odtwarzaniem ich za pomocą

¹ Wskaźniki uzdolnień matematycznych wymieniałam za Edytą Gruszczyńską-Kolczyńską. Zostały one szczegółowo omówione w książce: E. Gruszczyńska-Kolczyńska (red.), *O dzieciach matematycznie uzdolnionych. Książka dla rodziców i nauczycieli*, wyd. Nowa Era, Warszawa 2012 (rozdział 5).

ruchu (taniec). Dziecko z przyjemnością słucha muzyki i gra na instrumentach, nie tylko perkusyjnych, między innymi tworzy muzykę.

Talent interpersonalny – cechuje dziecko o silnej osobowości, które zna siebie, swoje mocne i słabe strony. Jest niezależne w myśleniu, podejmowaniu decyzji. Lubi rozwiązywać problemy samodzielnie, nie szuka wsparcia.

Dziecko może przejawiać wiele z wymienionych wyżej talentów, a może być bardzo dobre tylko w dwóch czy trzech. Rola dorosłego polega na odkryciu np. poprzez obserwację, rozmowę z dzieckiem, w czym jest ono dobre i co sprawia mu szczególną przyjemność. Można też skorzystać z porady psychologa rozwojowego, który zapozna dorosłego z wykazem wiadomości i umiejętności charakterystycznych dla dziecka w danym wieku.

Nad wyraz ambitni rodzice stawiają przed dzieckiem zbyt wysokie wymagania. Często skupiają się na rozwoju intelektualnym, który uważają za najbardziej „wartościowy” dla dziecka. Zapominają o innych sferach rozwojowych. Dla współczesnego rodzica większym osiągnięciem rozwojowym jest czytanie w wieku czterech lat, pisanie w wieku pięciu lat niż np. umiejętność nawiązywania relacji z rówieśnikami, chociaż relacje te stanowią lepsze rokowania szkolne w dalszej perspektywie edukacyjnej. Wspomaganie rozwoju dziecka zdolnego powinno polegać na podtrzymywaniu jego wysokich umiejętności i rozwijaniu tych, które są na miarę jego rozwoju, i tych, które potrzebują wsparcia.

Żeby pomóc nauczycielom i rodzicom w pracy z dziećmi o zarysowujących się uzdolnieniach, z dziećmi zdolnymi, zaprezentuję zajęcia, zabawy i ćwiczenia edukacyjne.

Propozycje sytuacji edukacyjnych w pracy z dziećmi zdolnymi w przedszkolu i domu

Praca z dzieckiem zdolnym powinna odbywać się systematycznie i w oparciu o indywidualny program rozwoju. Poniżej przedstawiam propozycje zabaw i aktywności wspomagających rozwój wybranych rodzajów inteligencji. Mam nadzieję, że zaproponowane zabawy posłużą do uatrakcyjnienia zajęć z dziećmi lub do napisania indywidualnego programu pracy.

Dzieci przejawiające uzdolnienia z zakresu mowy i myślenia powinny: • tworzyć zakończenia bajek, opowiadań, historyjek obrazkowych (należy zwrócić uwagę na uzasadnienie przyjętego rozwiązania); • układać opowiadania do podanego przez nauczyciela tematu, np. *Nieostrożna Hania*; • wymyślać swoje zakończenia do znanych bajek (według własnego pomysłu), np. *Dziewczynka z zapalkami*² lub opowiadań, np. *O gościach, co nie przyszli na ucztę*³; • tworzyć nieprawdopodobne historie w oparciu o współczesne malarstwo lub tkaniny artystyczne (arrasy), np. *Wymyśl bajkę o najdziwniejszym zwierzęciu świata*; • samodzielnie układać zagadki lub krótkie wierszyki na dowolny lub podany temat, np. o wybranym warzywie, owocu,

ulubionym zwierzątku; • opracowywać książeczki z prostymi tekstami z wykorzystaniem techniki komputerowej; • układać lub rozwiązywać krzyżówki literowo-obrazkowe, rebusy, łamigłówki językowe; • podejmować próby pisania na komputerze prostych tekstów i ich drukowania; • bawić się łamańcami językowymi, np. *Czarna krowa w kropki bordo gryzła trawę, kręcąc mordą; Nie pieprz wieprza pieprzem, Pietrze, bo bez pieprzu wieprz jest lepszy; W Szczepreszynie chrząszcz brzmi w trzcinie; Król Karol kupił królowej Karolinie korale koloru koralowego; Stół z powyłamywanymi nogami; W czasie suszy szosa sucha*; • samodzielnie czytać teksty młodszym kolegom lub czytać z podziałem na role.

Dzieci przejawiające uzdolnienia w zakresie zdolności muzycznych powinny: • uczęszczać do filharmonii, teatrów muzycznych; • brać udział w zajęciach rozwijających walory głosowe; • uczestniczyć w dodatkowych zajęciach tanecznych, rytmiczno-ruchowych; • tworzyć melodie do rymowanek; • rytmicznie recytować teksty, np. wiersze; • słuchać utworów muzyki klasycznej, ludowej, regionalnej i wyrażać swoje przeżycia w działalności plastycznej, ruchowej i słownej; • śpiewać melodie od *mormorando*⁴, poprzez *legato*⁵, aż do *staccato*⁶; • tworzyć niekonwencjonalne instrumenty muzyczne; • brać aktywny udział w zorganizowanym przez nauczyciela zespole muzycznym, np. grając na dzwonkach; • akompaniować do śpiewanych przez dzieci piosenek.

Dzieci przejawiające uzdolnienia w zakresie plastyki powinny: • uczęszczać na wycieczki do muzeów w celu poznawania kultury i sztuki różnych epok historycznych, w tym kultury współczesnej; • oglądać wystawy o różnorodnej tematyce w celu poznawania tradycji, zwyczajów ludzi innych narodowości, grup etnicznych; • poznawać albumy z dziełami plastycznymi (malarstwo, rzeźba, grafika znanych twórców, nie tylko polskich, ale i światowych); • spotykać się z plastykami i podejmować razem z nimi działania; • podejmować działania plastyczne przy wykorzystaniu różnych technik plastycznych: rysowanie świecą i pastelami, malowanie na różnych podkładach (klejowy, wiórowy, szkło, płótno), wykonywanie prac przestrzennych z materiału przyrodniczego, gliny, masy solnej i papierowej, kalkowanie, projektowanie witraży, plakatów, kolaży albumów o różnorodnej tematyce, wykonywanie masek, kukiełek, pacynek oraz tworzenie w technice origami i kirigami⁷.

Dzieci przejawiające uzdolnienia w zakresie matematyki powinny:⁸ • wyznaczać kierunki i położenie obiektów przez odnajdywanie informacji nie tylko na kartce papieru, ale i podczas posługiwania się uproszczonymi rysunkami; • liczyć w możliwie szerokim zakresie do przodu, do tyłu oraz

2 Baśń znajduje się w książce: H.Ch. Andersen, *Baśnie*, Oficyna Wydawnicza G&P, Poznań 2013.

3 Opowiadanie znajduje się w książce: L. Krzemieniecka, *Z przygód krasnala Hałabały*, Nasza Księgarnia, Warszawa 2016 lub w publikacji: *Kolorowy świat. Wiersze i proza dla dzieci*, wybór C. Żmihorska, Nasza Księgarnia, Warszawa 1968, s. 254–256.

4 *Mormorando* to śpiew z zamkniętymi ustami, najczęściej na głosce „m”.

5 *Legato* to płynny sposób artykulacji bez przerw (nie sposób wyodrębnić pojedynczych dźwięków).

6 *Staccato* to sposób artykulacji, w której kolejne dźwięki grane są oddzielnie.

7 Kirigami to – podobnie jak origami – sztuka tworzenia z papieru. Różnica między origami a kirigami polega na tym, że origami powstaje wyłącznie poprzez składanie papieru, podczas gdy w kirigami papier zarówno się składa, jak i tnie.

8 Wykaz umiejętności zaczerpnęłam z pozycji: *O dzieciach matematycznie uzdolnionych. Książka dla rodziców i nauczycieli*, red. E. Gruszczyk-Kolczyńska, wyd. Nowa Era, Warszawa 2012, s. 150–274.

od wybranej liczby; • dostrzegać reguły systemu dziesiętkowego – dziesiątki, setki, tysiące; • dodawać i odejmować w możliwie szerokim zakresie, a także stosować te umiejętności w układaniu i rozwiązywaniu zadań z treścią; • stosować ze zrozumieniem sensu pojęcia *równości* i *nierówności*, a także układać i rozwiązywać zadania z figurami liczbowymi⁹ oraz zadania okienkowe¹⁰; • podejmować działania na mnożenie i dzielenie w sytuacjach życiowych, w grach i zadaniach z treścią; • poznawać jednostki miary (metr, centymetr, milimetr) i podejmować działania z zakresu mierzenia długości, a następnie układać i rozwiązywać proste zadania z treścią; • poznawać jednostki pojemności (litr, pół litra, ćwierć litra) i podejmować działania z zakresu pojemności, a następnie układać i rozwiązywać proste zadania z treścią; • poznawać jednostki wagi (kilogram, dekagram) i podejmować działania z zakresu masy, po czym układać i rozwiązywać proste zadania z treścią; • rozumieć stałe następstwo dni i nocy, pór roku, a także rytmiczną organizację dni w tygodniu, miesięcy w roku; • odczytywać informacje zawarte w kalendarzu wraz z prostymi obliczeniami kalendarzowymi; • odczytywać na zegarze pełne godziny i rozwiązywać proste zadania z obliczeniami zegarowymi; • posługiwać się pieniędzmi, które są w obiegu, rozumieć ich wartość, stosować wymianę kupno-sprzedaż, mieć rozeznanie w regułach domowej ekonomii i rozwiązywać proste zadania w tym zakresie; • aranżować płaszczyznę i przestrzeń przy wykorzystaniu różnych kształtów; • stosować umiejętności matematyczne w przemiennym układaniu i rozwiązywaniu złożonych zadań z treścią, a także korygować zadania celowo źle sformułowane.

Uwaga! Starałam się przytoczyć różne sposoby realizacji treści matematycznych, ale ze względu na ich obszerny zakres proponuję przestudiować książkę Edyty Gruszczyk-Kolczyńskiej i Ewy Zielińskiej *Dziecięta matematyka – dwadzieścia lat później. Książka dla rodziców i nauczycieli starszych przedszkolaków* (wyd. CEBP 24.12, Kraków 2015). W publikacji oprócz zaprezentowanych uwarunkowań pedagogiczno-psychologicznych znajdują się opisy szkiców pedagogicznych do realizacji z dziećmi, oczywiście z każdego wymienionego przeze mnie bloku.

Kilka zdań refleksji na zakończenie

Dzieci o zarysowujących się uzdolnieniach, dzieci zdolne cechują się twórczym podejściem do życia, niekonwencjonalnym myśleniem i najczęściej wychodzą poza utarte schematy. Dlatego rola nauczyciela i rodzica powinna polegać na inspirowaniu, aktywowaniu dziecka do podejmowania nowych wyzwań z pozostawieniem mu czasu na twórczą zadumę. Pracując z dziećmi uzdolnionymi, należy również dostrzegać ich pasję, zaangażowanie w podejmowane zadania i nie szczędzić pochwał za nowe pomysły, projekty i nowe rozwiązania. Podczas rozmów z rodzicami warto podkreślać,

że dzieci wychowywane w klimacie optymizmu, zaufania i tolerancji są bardziej twórcze, bardziej kreatywne. Dlatego warto rodzicom nie tylko opowiadać o tym, jak rozwijać dziecięce uzdolnienia, ale również pokazywać, w jaki sposób należy to robić, oczywiście najlepiej na przykładzie ich dzieci. Obserwacja prowadzonego przez nauczyciela zajęcia może być dla rodzica okazją do kontynuowania zabawy w domu.

Mam nadzieję, że pomogłam nauczycielom w przygotowywaniu się do rozmów z nadambitnymi rodzicami, przypomniałam sytuacje edukacyjne do pracy z dziećmi o zarysowujących się uzdolnieniach w różnych obszarach edukacyjnych, a także zaproponowałam jeden ze sposobów przygotowania programu do pracy z dzieckiem uzdolnionym. ■

Bibliografia

- Andersen H.Ch., *Baśnie*, Oficyna Wydawnicza G&P, Poznań 2013.
- Gardner H., *Inteligencje wielorakie. Teoria w praktyce*, wyd. Media Rodzina, Poznań 2002.
- Gruszczyk-Kolczyńska E. (red.), *O dzieciach matematycznie uzdolnionych. Książka dla rodziców i nauczycieli*, wyd. Nowa Era, Warszawa 2012.
- Kolorowy świat. *Wiersze i proza dla dzieci*, wybór C. Żmihorska, Nasza Księgarnia, Warszawa 1968.
- Krzemieniecka L., *Z przysłów krasnala Hałabały*, Nasza Księgarnia, Warszawa 2016.

Ewa Zielińska – nauczycielka wychowania przedszkolnego, współautorka programów edukacyjnych, publikacji dla nauczycieli i rodziców. Wspólnie z profesorem Edytą Gruszczyk-Kolczyńską prowadzi badania nad metodami lepszej efektywności procesu wychowania i kształcenia dzieci w warunkach przedszkola.

Dużo cenniejsza jest opinia o dziecku zawierająca opis umiejętności, np. społecznych, jego możliwości w wielu obszarach edukacyjnych, w tym intelektualnych. Ważna jest też motywacja dziecka, czyli chęć do podejmowania działań, samodzielne rozwiązywanie problemów, kreatywność jako zdolność do poszukiwania nowych rozwiązań, a także satysfakcja z osiągniętych wyników. Uważam, że cenniejszy dla nauczyciela i rodzica powinien być opis funkcjonowania dziecka, a nie wartość liczbową wskazująca na poziom (iloraz) inteligencji.

⁹ Znaków: =, >, <, +, – nie stawia się pomiędzy konkretnymi. Figury liczbowe są to małe kółka ułożone tak, aby patrząc wiedział, ile ich jest, bez konieczności liczenia, dlatego stosuje się układ piątkowy. Układ kropek na kostkach do gier przypomina figury liczbowe Rusieckiego (z wyjątkiem ścianki, na której jest sześć kropek), dlatego można również używać kostek do gry jako figur liczbowych.

¹⁰ Zadania z jedną niewiadomą.